

Heideblauwtje

Plebeius argus

Het heideblauwtje is een schaarse standvlinder. Hij leeft op heidevelden met voldoende variatie. Daar leven de rupsen vooral van jonge heideplantjes. Hij vliegt in één generatie tussen eind juni en begin augustus. De rups is groen met over de rug een donkere streep met lichte zijkanen.

Levenscyclus en gedrag

In Nederland is de waardplant van het heideblauwtje vooral struikhei, soms dophei of bepaalde vlinderbloemigen zoals rolklaver en heidebrem. In het buitenland wordt de soort doorgaans op vlinderbloemigen gevonden. De rupsen leven vooral op planten met een hoog gehalte aan voedingsstoffen. Dit zijn meestal hogere, jonge planten die in een lage vegetatie groeien of op kale grond staan. Het vrouwtje is selectief bij het uitzoeken van de plaats waar de eitjes worden afgezet. Ze kruipt naar de basis van de plant en tast met het achterlijf het stammetje af. Is het een geschikte plek, dan wordt één eitje op een takje afgezet. Soms wordt een eitje afgezet op een plant die geen waardplant is, zoals gras. (THOMAS 1985A, GERAEDTS 1986, RAVENSCROFT 1990, GUTTER & VIVEEN 1993).

Na de winter kruipt de rups uit het eitje en begint te eten

Geplagde heide op het Dwingelderveld (DR).
Heathland managed by soil cutting near Dwingeloo (prov. of Drenthe).

DEZE SOORT IS GESPONSORD DOOR:
Apotheek Paddestoel BV, Groningen.

van de jonge uitlopers van de waardplant. De rups is aantrekkelijk voor mieren, met name voor de zwarte wegmier *Lasius niger* en de akkermier *Lasius alienus*. Er zijn zelfs waarnemingen van mieren die bij een eitje wachten tot de rups eruit kruipt. In de huid van de rups liggen een groot aantal klierwrattjes en nabij de achterlijfspunt bevindt zich de rugklier, het orgaan van Newcomer, die een zoete stroperige vloeistof afscheidt. Daarnaast kan de rups tentakels uitstulpen, die ook nabij het achterlijfsuiteinde liggen. De mier reageert daarop met een agressieve opgewondenheid. De rups stulpt deze tentakels dan ook uit als hij onraad bespeurt, waarna de mier hem beschermt. Vaak wordt de rups meegenomen naar het mierennest of zwerft hij uit zichzelf daarheen. In het laatste geval wordt de rups alleen geaccepteerd als hij reeds door mieren is bezocht: rupsen die nooit zijn bezocht worden in het nest aangevallen. Geaccepteerde rupsen verpoppen zich in de buitenste nestgangen. Rupsen die niet zijn meegenomen, verpoppen doorgaans in de grond. Ook poppen zijn aantrekkelijk voor mieren. Wanneer de vlinder uitkomt, zijn de mieren niet agressief. Sterker nog: soms lijken ze ook de vlinder tegen vijanden te beschermen.

(ELFFERICH 1965, RAVENSCROFT 1990, JORDANO & THOMAS 1992, BINK 1992).

Vanaf juni komen de vlinders tevoorschijn. De dichtheid is doorgaans hoog, zo'n 50 tot 90 individuen per ha. De vlinders voeden zich het meest met nectar van gewone dophei, struikhei en muizenoor. De mannetjes verschijnen ongeveer een week eerder dan de vrouwtjes. Ze zoeken naar vrouwtjes door middel van patrouillevluchten of vertonen territoriaal gedrag, maar vormen geen vast afgebakend territorium. Andere mannetjes, vlinders en soms zelfs hommels worden achtervolgd en verjaagd. Wanneer het mannetje een vrouwtje vindt, wordt er gebalst, ongeacht of het vrouwtje aan het paren is, al meerdere mannetjes om zich heen heeft of al bevrucht is. Het mannetje klappert snel met de vleugels en komt vervolgens dichtbij het vrouwtje. Zijn er al mannetjes aanwezig, dan komt het vaak tot schermutselingen waarbij de mannetjes om beurten opvliegen en weer dicht bij het vrouwtje landen, totdat één mannetje gaat paren. Een bevrucht vrouwtje paart niet opnieuw. Ze weert opdringerige mannetjes door het achterlijf af te wenden, met de voorpoten op de kop van het mannetje te trommelen of een wit gedeelte van het achterlijf te tonen. Vertrekt het mannetje niet, dan verstopt ze zich in de vegetatie. Vaak komen heideblauwtjes 's avonds bijeen, bijvoorbeeld in een pol pijpenstrootje en vormen daar een slaapgezelschap (zie foto op p. 190). (TAX 1989, RAVENSCROFT 1990, GUTTER & VIVEEN 1993, AKKERMANS ET AL. 2001, VAN SWAAY & PLATE 2004).

Vliegtijd en overwintering

Het heideblauwtje vliegt in één generatie tussen 26 juni en 5 augustus. In goede jaren kan er in september een kleine partiële tweede generatie vliegen. Uiterste vliegdata zijn 8 mei en 21 oktober. De soort overwintert als ei.

Leefgebied

Het heideblauwtje leeft in zowel droge als natte heidevelden; vaak op de overgang van droge naar natte heide. De heide is doorgaans vrij open tot zeer open en structuurrijk met hier en daar kale grond. Ook de mieren leven vooral in delen van heidevelden die voor de helft bedekt zijn met

dophei en verder met pijpenstrootje, struikhei en kale grond en hier treft het vrouwtje de meest geschikte waardplanten aan. Het aantal heideblauwtjes kan toenemen als een heideveld kleinschalig wordt geplagd. Enkele jaren na het plaggen, als er veel kleine heideplantjes opkomen, kan de soort tijdelijk uiterst talrijk voorkomen, in dichtheden tot enkele tientallen vlinders per m². (TAX 1989, GUTTER & VEEEN 1993, DE JONG 1995, VELING 1999).

Mobiliteit, verspreiding en trend

Het heideblauwtje is een honkvaste vlinder. Honderd meter open grasland is soms al een onoverbrugbare afstand, de meeste verplaatsingen zijn kleiner dan twintig meter. Als er al een vlinder buiten een bestaande populatie wordt gezien, is dat op niet meer dan vijf- tot zeshonderd meter afstand. (THOMAS 1985B, RAVENSCROFT 1990).

Het heideblauwtje komt voor van Groot-Brittannië tot Japan en van Midden-Scandinavië tot Spanje. In Nederland kwam hij aan het begin van de twintigste eeuw algemeen voor in de duinen en de heidegebieden op de hogere zandgronden. De omvang van het verspreidingsgebied is de afgelopen eeuw afgenomen; sinds 1965 is het verspreidingsgebied gehalveerd. Daarvoor nam de verspreiding weliswaar ook af, maar bleef de soort in de meeste gebieden wel op enkele plaatsen behouden. Sinds de jaren tachtig zijn de vliegplaatsen langs de kust bijna volledig verdwenen - de heideblauwtjes van Petten (NH) zijn vermoedelijk ingevoerd met heideplaggen - en nu komt de soort daar alleen nog op een aantal Waddeneilanden voor. In het binnenland is hij ook achteruitgegaan. Het heideblauwtje is nu een schaarse standvlinder.

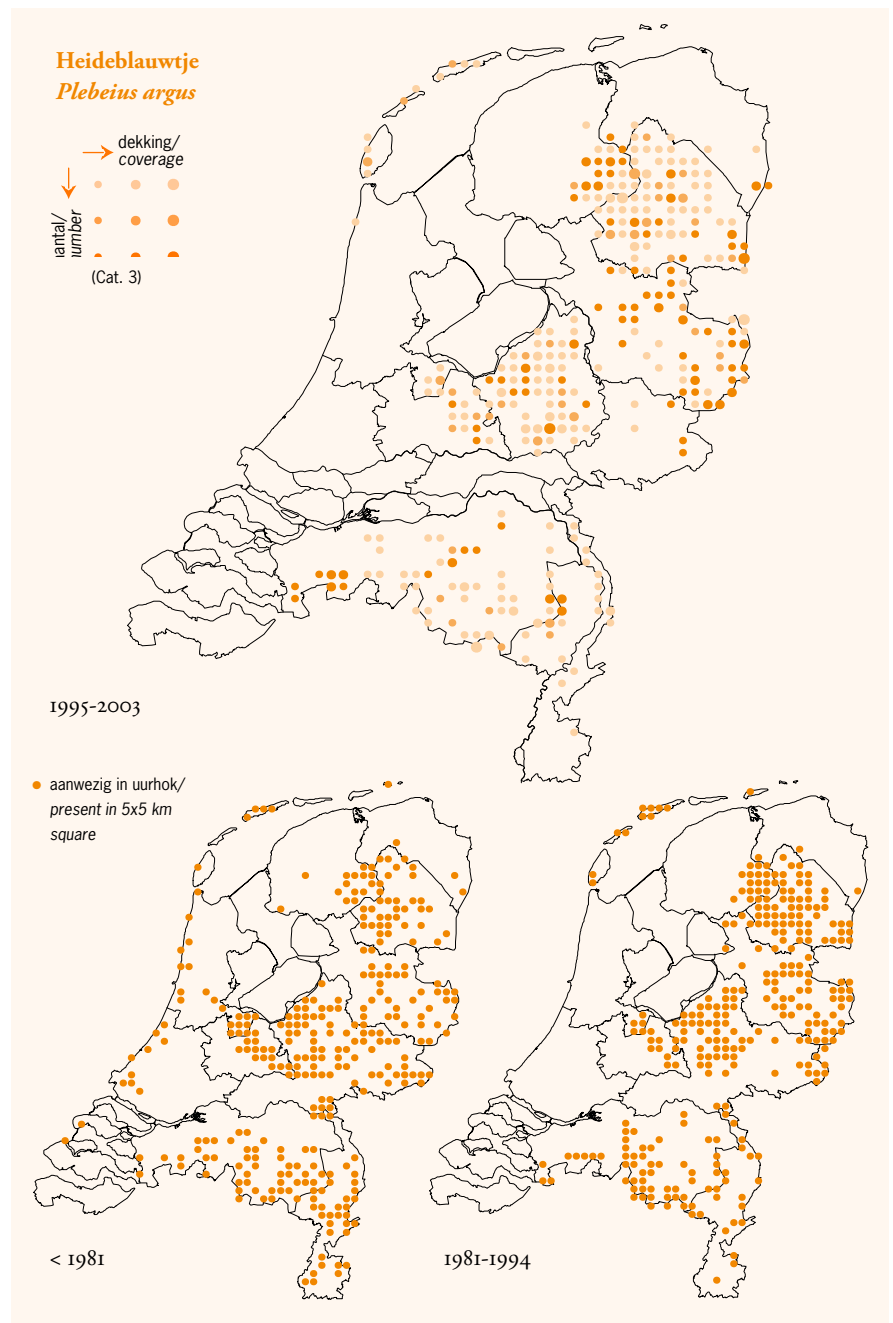
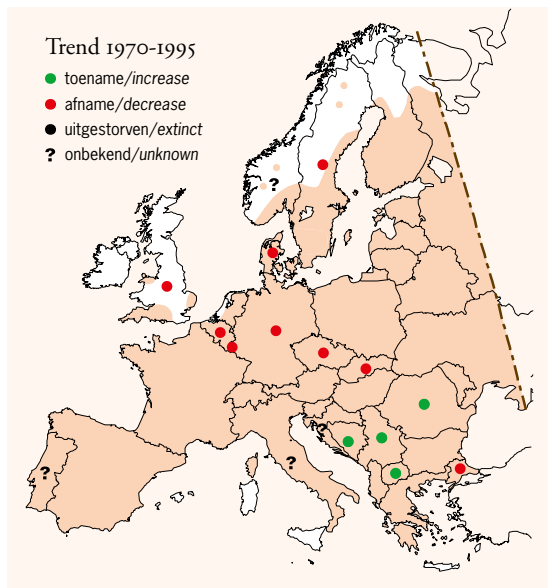
Uit het Landelijk Meetnet Vlinders blijkt dat het heideblauwtje een matige afname vertoont. Dit wordt deels veroorzaakt doordat de aantallen tot het midden van de jaren negentig achteruitgingen, deels door een achteruitgang sinds 2002. (VAN SWAAY & GROENENDIJK 2005).

Bescherming

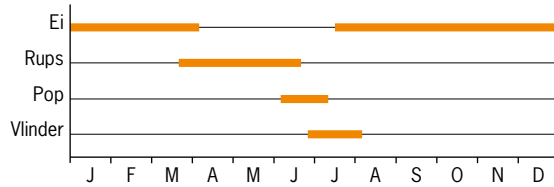
Het heideblauwtje staat als 'kwetsbaar' op de Rode Lijst van 1995, maar als 'gevoelig' op die van 2006. Dit verschil wordt

vooral veroorzaakt doordat in 2004 en 2005 in heel Nederland gericht gezocht is naar het voorkomen van de soort, waardoor het aantal atlasblokken waarin hij is gevonden, is toegenomen. Maar de achteruitgang in populatiegrootte is volgens de Rode Lijst van 2006 zelfs toegenomen naar 60%, ten opzichte van de 46% van de vorige Rode Lijst. Hij is beschermd volgens de Flora- en faunawet. Op Europese schaal is de soort niet bedreigd en het voorkomen is over het algemeen stabiel. Uit België, Duitsland en Groot-Brittannië wordt echter een sterke achteruitgang gemeld en staat hij op de Rode Lijst. (VELING 2006).

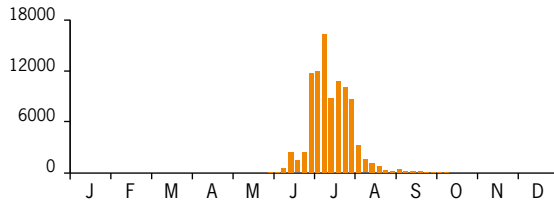
Het lijkt alsof de heideontginningen aan het begin van de vorige eeuw geen effect hebben gehad op het voorkomen van het heideblauwtje. De soort is door de ontginningen op veel plaatsen wel degelijk verdwenen, maar bleef in de nabije omgeving van zo'n gebied vaak behouden. De achter-

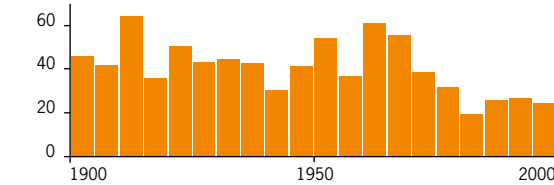
Stadia-diagram /
Life cycle diagram
(respectively egg, caterpillar,
pupa, imago)

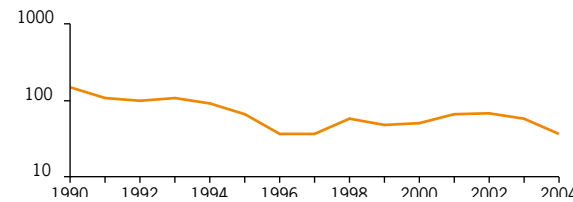
Vliegtijd /Flight period

Trend 1900-2000

Trend 1992-2004:
Matige afname /Moderate decline

Heideblauwtjes vormen tegen de avond geregeld slaapgezelschappen.
Towards the evening, *P. argus* butterflies begin to form groups as they often communally roost.

uitgang ging omstreeks 1965 sneller, vermoedelijk door de vermessing van heidevelden en het stoppen van de begrazing aldaar. Door de vermessing vergrast de heide, verdwijnt de afwisseling en ontstaat een monotone, grazige vegetatie, zonder open grond. Doordat de begrazing op veel plaatsen is gestaakt treedt geen verjonging op. De oude heidestruiken zijn niet voedzaam genoeg voor de rupsen. Bij afwezigheid van beheer verdwijnt op den duur de heidevegetatie en verandert in bos.

Profiel van het heideblauwtje
Voedsel rupsen Dophei *Erica tetralix*, struikhei *Calluna vulgaris* en vlinderbloemigen *Fabaceae*.
Voedsel vlinders Nectar van heide *Ericaceae* en vlinderbloemigen *Fabaceae*.
Vliegtijd vlinders Eén generatie tussen eind juni en begin augustus.
Duur stadia Ei: 230-270, rups: 36-95, pop: 13-20, vlinder: 17-34, rijpingsduur ei: 5-7 dagen.
Overwinteringsfase Ei.
Leefgebied Open en structuurrijke heidevelden.
Mobiliteit Honkvast.
Dichtheid Hoog, zo'n 50 tot 90 individuen per ha.
Status Schaarse standvlinder.
Rode Lijst 1995: kwetsbaar, 2006: gevoelig.
Europese status Niet bedreigd.
Knelpunten verspreiding Vergrassing heide, staken beheer op heidevelden.
Verwachting toekomst Schaarse standvlinder.
Beschermingsmaatregelen Beheer gericht op behoud variatie in heidevelden: extensieve begrazing, kleinschalig plaggen.

Voor het behoud van deze vlinder moet het beheer van de heide gericht zijn op het ontwikkelen of in stand houden van jonge successiestadia in zowel natte als droge heidevegetaties. Dit kan door kleinschalig plaggen of extensieve begrazing. Hierdoor ontstaan schrale situaties waar heideplanten kunnen kiemen. Door extensieve begrazing in grotere heidegebieden wordt ook meer variatie verkregen.

Toekomst

Indien bovenstaande beheermaatregelen worden uitgevoerd, blijft er voldoende geschikt leefgebied in diverse heidegebieden. Hij blijft dan een schaarse standvlinder.

SUMMARY

Silver-studded Blue *Plebeius argus*

Plebeius argus is a scarce resident. The distribution shrunk during the last century. It is no longer found in the coastal dunes, except for those on the Frisian Islands. According to the Dutch Monitoring Scheme, the decline has been moderate since the 1990s; the species is classified as 'vulnerable' on the 2006 Red List. It occurs on both dry and wet heathland, often in the transition zone between the wet and drier parts. The habitat has short, sparse vegetation and patches of bare ground, with young seedlings of *Calluna vulgaris* or *Erica tetralix*, the preferred larval foodplants. The species flies in one generation from the end of June until early August and hibernates as an egg. Various ants, notably *Lasius* species, are attracted to the caterpillars and pupae. To keep the heathland in the early stages of succession, measures, such as sod cutting on a small scale and extensive grazing, are recommended.